

У 80-х роках 20 століття особливого резонансу отримала діяльність і погляди педагога, що отримали назву «сухомлиністика». Особливості сухомлиністики полягають у різноманітності авторських позицій, з яких висвітлюється, аналізується й розвивається педагогічна спадщина В. Сухомлинського. У своєму становленні та розвитку вона пройшла три етапи:

Перший етап. 1948–1990 рр. – період накопичення досліджень різних аспектів педагогічної системи В. Сухомлинського на засадах радянської ідеології та марксистсько-ленінської методології. Джерельну базу сухомлиністики цього періоду становлять як праці самого педагога, так і кандидатські дисертації, публікації в періодичних виданнях.

Другий етап. 1991–2000 рр. – період вивчення та інтерпретації педагогічної системи В. Сухомлинського на ґрунті національної ідеології й об'єктивного наукового, гуманістичного підходу, коли було значно розширено джерельну базу та тематику досліджень. Зростає кількість праць (як монографій, так і публікацій у педагогічній пресі), в яких розглядається педагогічна система, створена педагогом, і вона розцінюється як внесок в історію української педагогічної думки.

Третій етап. 2001–2005 рр. – якісно новий період дослідження педагогічної системи В. Сухомлинського, що характеризується інтерпретацією ідей видатного педагога з культурологічних і компаративних підходів та з позицій філософії освіти. Численні дослідження педагогічної системи В. Сухомлинського, його практичної діяльності привели до групування педагогів навколо імені та спадщини Василя Олександровича, які ми представляємо як наукові школи.

Проаналізувавши вищесказане, можна зробити висновок, що і справді внесок Василя Сухомлинського у педагогічну спадщину неоціненний. «Живи так, щоб твоя серцевина була здоровою, чистою і сильною. Бути справжньою людиною – це значить віддавати сили своєї душі в ім'я того, щоб люди навколо тебе були красивішими, духовно багатшими, щоб у кожній людині, з якою ти зустрічаєшся в житті, залишалося щось хороше від тебе, від твоєї душі». В. Сухомлинський.

Список використаних джерел

1. Сухомлинська О. В. У пошуках справжнього. В. О. Сухомлинський. Серце віддаю дітям. Харків : Ата, 2012. С. 22.
2. Остраус М. Ю. Реалізація міжпредметних зв'язків у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського. URL: <http://intkonf.org/ostraus-yu-m-realizatsiyamizh-predmetnih-zvyazkiv-v-pedagogichniy-spadschinivasilya-oleksandrovichasuhomlinskogo/> (дата звернення: 20.06.2019).
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. 1. С. 5–208.

Софія ПЕРЕХРЕСТ

ВИХОВАННЯ УСПІХОМ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У нових історичних умовах виникає необхідність у наукових пошуках, спрямованих на формування особистості, що усвідомлює свої можливості, прагне до самоосвіти, самовдосконалення, максимальної самореалізації, до досягнення щастя й успіху в житті. Багато сучасних вчених висловлюють думку про те, що учень тоді тягнеться до знань і відчуває потребу в навчанні, коли його спонукають мотиви й інтерес, підкріплені успіхом. Головною метою педагогічного процесу є створення умов для розвитку внутрішнього світу учня і формування його впевненості у своїх силах. Педагог

має створити джерело внутрішніх сил учня, що породжує енергію для подолання труднощів, бажання вчитися і досягти успіху в житті.

Основні концептуальні позиції педагогіки успіху пов'язані із гуманістичною педагогікою і психологією, які передбачають використання індивідуального підходу у взаємодії з учнями (І. Д. Бех, О. В. Бондаревська, Н. А. Бордовська, І. А. Зязюн, В. І. Євдокимов, В. В. Луценко, О. М. Пехота, В. В. Серіков, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський, І. С. Якиманська та ін.). Особистісно орієнтоване навчання спрямоване на розвиток і саморозвиток учня, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів і здібностей. Учені стверджують, що освітній процес необхідно будувати так, щоб кожна людина мала змогу реалізувати свій потенціал, який обумовлює перспективу її успішності.

Удосконалення підготовки спеціалістів і підвищення їхньої кваліфікації пов'язано з усвідомленим розвитком особистості, її компетентності та майстерності. Для цього необхідні знання про «механізм успішності» і створення педагогічних умов для формування спрямованості особистості на успіх. Саме ці завдання постають у межах перспективної науки – педагогіки успіху – як особистісно-орієнтованого підходу, що намагається дати відповіді на питання, пов'язані з пошуками оптимальних виховних систем, основою чого є принцип досягнення людиною успіху. Це наука про способи активізації внутрішнього світу людини, який характеризується необмеженими психічними можливостями, що використовує людина протягом усього свого життя.

Першим правилом виховання К. Д. Ушинський вважав необхідність дати дітям можливість відчувати радість від своєї праці, досягти успіху у навчанні, пробудити в їх серцях почуття гордості за свої досягнення [9, с. 150].

Як стверджує В. О. Сухомлинський, методи, що використовуються в навчальній діяльності, повинні викликати інтерес до пізнання навколишнього світу, а навчальний заклад має стати школою радості – радості пізнання, радості творчості, радості спілкування [8, с. 23]. В. О. Сухомлинський зауважив, що моральні сили для подолання своїх слабких сторін (у тому числі й неуспішності з того чи іншого предмета) дитина дістає у своїх успіхах. Тому головний сенс діяльності вчителя – створити для кожного учня ситуацію успіху.

А. С. Макаренко свого часу висунув ідею «завтрашньої радості», в якій втілювались перспективи розвитку колективу й особистості. Великий інтерес має виховна система «Школа життя», створена Ш. А. Амонашвілі. Її автор розробив і втілює у експериментальній школі гуманно-особистісну технологію, одним з елементів якої було створення ситуацій успіху.

Проблема успішності навчання є однією з центральних проблем у педагогіці шкільної й вищої освіти. У науковій літературі пропонуються різні способи нівелювання впливу негативних чинників на процес навчання. Однак у сучасних підходах, спрямованих на підвищення якості освіти, не знаходять необхідного науково-теоретичного осмислення і практичного розв'язання проблеми внутрішнього світу того, хто навчається, усвідомлення ним образу свого Я, який сприяє адекватній самооцінці, саморозвитку і самовдосконаленню особистості, отже, і її успішності.

Основними категоріями педагогіки успіху є поняття «успіх», «життєва успішність», «ситуація успіху», «досягнення успіху». Проте поняття успіху є вельми неоднозначним.

С. І. Ожегов тлумачить успіх як досягнення будь-чого, суспільне визнання, високі результати в роботі, навчанні. У «Короткому тлумачному словнику української мови» успіх розглядається як позитивний результат будь-якої справи, досягнення у будь-чому, а успішний – такий, який дає позитивні результати, закінчується успіхом [5, с. 543]. Узагальнюючи огляд літератури з цієї проблеми, можна дати таке визначення цьому поняттю «Успіх – це постійне досягнення тих цілей, які людина ставить перед собою і які

важливі для неї. Успіх – це не тільки результат, але і процес руху на шляху його досягнення. Це розвиток можливостей людини, розкриття її потенціалу» [6, с. 8–9].

З педагогічної точки зору успіх – це досягнення значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому [1, с. 30]. У педагогічному значенні успіх може бути результатом продуманої, підготовленої тактики викладача, родини. Очікування успіху полягає у прагненні учня заслужити схвалення, прагнення укріпити своє Я, свою позицію, переконання й цінності.

Успіх завжди пов'язаний з діями, він не є самоціллю. Це результат досягнення бажаної мети, прийнятої, визнаної і значущої для індивіда, переживання почуття радості після подолання труднощів. Досягнення передбачає отримання конкретного результату, а визнання може бути суспільним, локальним чи індивідуальним. Успіх сприяє досягненню людиною стану задоволеності життям, яке, у свою чергу, є середовищем для подальших дій, що сприяють меті самореалізації. Цей стан стимулює зростання, яке не обов'язково має бути пов'язане з традиційною діяльністю, а може стосуватись емоційної, моральної, духовної зрілості людини або розвитку інших сторін її потенціалу, що також є життєвим успіхом.

Педагогіка успіху щільно пов'язана з гуманізацією навчання й виховання і є важливою передумовою формування культури особистісного самоствердження учня. Вона наголошує на утвердженні учнів у ролі суб'єкта навчально-виховного процесу; переорієнтації психології педагога на розуміння того, що школяр – не слухняний матеріал, з якого, за допомогою цілеспрямованих педагогічних впливів, можна сформувати будь-що, а активний індивід, який може зазнавати впливів лише тоді, коли він захоче; перехід від навчання та виховання з примусу до самонавчання [2, с. 146].

«Виховання успіхом є однією з важливих умов розвитку особистості, – як зазначає І. Бех, неможливо формувати позитивну особистість у діяльності, що приносить їй постійно невдачі. Лише успіх молоді людини формує в неї достатню віру в себе й на цій основі – прагнення стати кращою. Виховання успіхом, надання допомоги в прагненні вихованця задовольнити потребу в гідному місці в колективі однолітків – шлях створення довірливих взаємин творчої співдружності дорослих і дітей. Тільки за таких умов у підростаючій особистості виробляється готовність до сприйняття виховних впливів і правильного реагування на них» [3, с. 26].

Важливим завданням, яке повинні вирішувати вчителі, є створення ситуації успіху й комфортної обстановки. Вона вирішується за допомогою диференційованих завдань учням відповідно до їх темпераменту та можливостей, пропозиції різних шляхів вирішення завдання, пошуку нових шляхів досягнення цілі, різних форм роботи й дозованої допомоги. Успіх у навчанні породжує бажання вчитися.

Тому стає все більш актуальною необхідність у такому гуманістичному вихованні, яке у сенситивні періоди особистісного розвитку активізуватиме механізми самопізнавальної, саморегулюючої і самостворювальної діяльності молоді людини. Це сприяє формуванню її внутрішнього світу, який допомагає сприймати і поступово усвідомлювати відповідний досвід життєдіяльності, а в подальшому – реалізовувати свій потенціал. Саме тому освіта, оновлена за змістом і суттю, може стати «школою саморозвитку» для молодого покоління.

Відомий вітчизняний педагог і психолог П. П. Блонський вбачав завдання вчителя в тому, щоб не стільки виховувати, скільки розвивати здатності до самоосвіти і самовиховання. «Ми повинні..., – писав він, – виховувати людину, здатну створювати власне життя, здатну до самовизначення. Виховуватися – означає самовизначатися, і виховання майбутнього творця нового людського життя є лише раціональною організацією його самовиховання» [4, с. 20].

Гуманістична спрямованість навчального процесу, як провідний принцип педагогіки успіху передбачає створення педагогічних умов, спрямованих на розкриття і розвиток здібностей того, хто навчається, його позитивну самореалізацію, а саме:

- формування професійної самосвідомості, що містить самопізнання, самооцінку, самоконтроль, самопрограмування себе на успіх;
- розроблення і широке використання Я-концепції, спрямованої на усвідомлення своїх можливостей, саморозвиток і самовдосконалення;
- визнання авторитету викладача і використання його психологічного і педагогічного досвіду в навчальному процесі;
- взаємне співробітництво педагога і того, хто навчається;
- створення реальних моделей ситуацій успіху, що надає можливості тим, хто навчається, виявити себе, пережити відчуття радості від успіху, повірити у себе, у свої сили;
- використання нових педагогічних технологій і методів, що сприяють загальноособистісному розвитку тих, хто навчається, та їх самовдосконаленню;
- формування у студентів спрямованості на успішну професійну діяльність;
- стимулювання самовиховання й активізація самостійної роботи студентів [7, с. 6].

Формування внутрішнього світу майбутніх педагогів має стати одним з головних завдань вищого навчального закладу. Необхідно, щоб студенти усвідомлювали, що цей процес є важливою умовою зростання їхньої самосвідомості, самопізнання і саморозвитку.

Таким чином, розв'язання проблеми успішності навчання пов'язано з формуванням внутрішнього світу студентів, професійної самосвідомості; самопізнанням; самооцінкою; самоконтролем; самопрограмуванням особистості на успіх; з її саморозвитком і самовдосконаленням, спрямованим на успішну професійну діяльність. Це є провідним складником інноваційного мислення, яке потребує переоцінки всіх компонентів педагогічного процесу. Вирішення проблеми успішності навчання – довготривалий і багатоаспектний процес, який полягає у формуванні самосвідомості особистості за допомогою особистісно орієнтованого навчання. Результатом функціонування такої навчально-виховної системи є досягнення студентами успіху і задоволеності, які активізують їх подальший всебічний особистісний розвиток.

Список використаних джерел

1. Белкин А. С. Ситуация успеха: книга для учителя. Екатеринбург : УГЛУ, 1997. 186 с.
2. Белкин А. С. Основы возрастной педагогики: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. Москва : Академия, 2000. 192 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 280 с.
4. Блонский П. П. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. Москва : Педагогика, 1979. 510 с.
5. Короткий тлумачний словник української мови / уклад.: Д. Г. Гринишин, В. Л. Карпова, Л. М. Полюга, М. Л. Худаш; наук. ред. О. Д. Пономарів. 2010. 600 с.
6. Романовский А. Г., Михайличенко В. Е. Философия достижения успеха: учеб. пособ. Харьков : Изд-во НТУ «ХПИ», 2003. 695 с.
7. Романовський О. Г. Педагогіка успіху: її сутність та основні напрями вивчення. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2011. № 2. С. 3–8.
8. Сухомлинський В. О. Людина – найвища цінність. Вибрані твори: у 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. 2. 634 с.

9. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии: в 2 т. Москва, 1950.

Ірина ДАЦЕНКО

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Василь Олександрович Сухомлинський народився 28 вересня 1918 року в с. Васиївка Олександрійського повіту Херсонської губернії у родині незаможних селян. Його батько був теслею у заможних селянських господарствах. Мати працювала в колгоспі. У родині Сухомлинських було четверо дітей, крім Василя, ще троє – Іван, Сергій та Меланія. Усі вони стали педагогами.

Василь виявився найталановитішим та став відомий у багатьох країнах. Твори В. О. Сухомлинського відомі у виданнях різними мовами від болгарської до японської, його спадщина розглядається та вивчається в провідних університетах і педагогічних закладах вищої освіти Європи. Він автор 41 монографії і брошур, 1200 оповідань і казок, понад 600 статей. А його книга «Серце віддаю дітям» перекладена 30 мовами світу.

Спадщина В. О. Сухомлинського багатогранна, та завжди в центрі його уваги – дитина, особистість, її духовний світ та моральні цінності.

На перше місце в системі роботи школи В. О. Сухомлинський ставив виховання у школярів громадянськості і наукового світогляду. Він вважав, що моральні переконання і почуття формуються, перш за все, в діяльності на благо суспільства.

Проблема трансформації знань у переконання – одна з найскладніших у процесі формування світогляду. Переконання не передаються механічно разом зі знаннями, вони виробляються на основі діяльного життя колективу і особистості.

Зрештою, норми моралі повинні перетворитися у звички – тільки за цієї умови вони стають справжнім надбанням особистості. Звідси і завдання школи – збагачення своїх вихованців досвідом боротьби за моральні ідеали, створення такої обставини, яка всіляко сприяла б розвитку громадянської, інтелектуальної, творчої активності учнів.

Гуманізм В. О. Сухомлинського за своєю природою виникнення має колективний характер. Тому гуманістичне виховання можливе тільки в колективі і через колектив.

Моральні принципи та, перш за все, колективізм передбачають дбайливе ставлення людини до людини, яке повинно проявлятися в конкретних справах: найбільша людська радість – жити для людей. В. О. Сухомлинський ніколи не абсолютизував добро, не ігнорував його соціальну сутність. Потрібно бути добрим для людей, які заслуговують добра.

Щира любов до дітей і справжня педагогічна культура, за В. О. Сухомлинським, поняття нерозривні. Не випадково він говорив, що найголовнішим у його житті була любов до дітей.

У монографії «Духовний світ школяра» він на великому фактичному матеріалі проаналізував процес інтелектуального, морального, естетичного формування людини в роки дитинства, отрочтва і ранньої юності. На численних прикладах він розкрив психологію хлопчиків і дівчаток різного віку і різної життєвої долі, схарактеризував особливості розвитку їх сприйняття, мислення, почуттів, інтересів, потреб, прагнень, вольових процесів, мовної діяльності.

З цим тісно пов'язані думки В. О. Сухомлинського про мудрість влади наставників дітей, про вміння дорожити дитячою довірою, щадити беззахисність дитини, бути для неї втіленням добра і справедливості. Без цих якостей не може бути вчителя. Особливий інтерес викликає судження В. О. Сухомлинського: не слід ідеалізувати дітей, необхідно вже з перших днів шкільного навчання ставити перед ними чіткі, ясні і тверді вимоги.